

مطالعه جامعه‌شناختی برخی از اولویت‌های ارزشی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس ایران و دانشگاه میسور هندوستان

بختیار کرمی^۱

ابوالفضل هاشم‌زاده^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۱/۱۰/۲۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۱/۲۶

چکیده

ارزش‌ها، باورها و اعتقادات، پایه و اساس بینش و کنش انسان را تشکیل می‌دهند و در انتخاب، گزینش و انجام کنش، نقش دارند و تعیین‌کننده رفتار و کنش اجتماعی هستند که در آداب و رسوم، قوانین، اعتقادات و اصول مقدس و شیوه‌های زندگی روزمره تجلی می‌یابند و از نظر اهمیتی که دارند، یکسان نبوده و در مجموعه‌ای جای دارند که نظام ارزشی نامیده می‌شود. هدف اصلی این پژوهش، مطالعه گرایش‌های ارزشی دانشجویان ایرانی و هندی در قالب نظریه ساختار ارزشی شوارتز می‌باشد. جامعه آماری مورد مطالعه دانشجویان دختر و پسر دانشگاه تربیت مدرس و دانشگاه میسور هندوستان بوده است که از این میان، ۶۹۰ نفر براساس جدول کرجسی و مورگان برحسب رشته تحصیلی، جنسیت انتخاب و با استفاده از روش پیمایش و ابزار پرسشنامه مورد مطالعه قرار گرفتند. نتایج نشان داد که میان گرایش‌های ارزشی دانشجویان هندی و ایرانی در سه ارزش محافظه‌کاری، امنیت‌گرایی و سنت‌گرایی تفاوت معناداری وجود دارد. دانشجویان ایرانی تمایل بیشتری به انتخاب ارزش امنیت‌گرایی در مقایسه با دانشجویان هندی از خود نشان داده‌اند و در مقابل دانشجویان هندی تمایل بیشتری به انتخاب ارزش محافظه‌کاری و سنت‌گرایی در مقایسه با دانشجویان ایرانی از خود نشان داده‌اند.

۱- دکترای جامعه‌شناسی دانشگاه میسور هندوستان.

۲- دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی واحد علوم و تحقیقات تهران.

واژگان کلیدی: گرایش ارزشی، دانشجویان، دانشگاه تربیت مدرس ایران، دانشگاه میسور هند.

مقدمه

در طول حیات بشری و زندگی جمعی انسان‌ها، همواره مواردی به صورت خوب یا بد، زشت و زیبا، باید و نباید که می‌توان آن‌ها را در قالب کلی ارزش‌ها و ضد ارزش‌ها جای داد، مطرح بوده است. این موضوع به ویژه در بطن زندگی اجتماعی انسان‌ها نمود خاصی داشته و راهنمای رفتاری و کنشی افراد در زندگی اجتماعی آن‌ها بوده است. ارزش‌ها، پایه و اساس بینش و کنش انسان را تشکیل می‌دهند و در انتخاب، گزینش و انجام کنش، نقش دارند و تعیین‌کننده رفتار و کنش اجتماعی هستند که در آداب و رسوم، قوانین، اعتقادات و اصول مقدس و شیوه‌های زندگی روزمره تجلی می‌یابند و از نظر اهمیتی که دارند، یکسان نبوده و در مجموعه‌ای جای دارند که نظام ارزشی نامیده می‌شود (داریاپور، ۱۳۸۱: ۸۳). ارزش‌ها مفاهیمی هستند که از دیرباز ذهن بشر را به خود مشغول داشته‌اند، اگر چه ابتدا فیلسوفان به آن پرداخته‌اند، اما به تدریج با توجه به اهمیت‌شان، در بخش‌های مختلف بشری مطرح شده‌اند و راهنمای مؤثری برای هدایت انسان‌ها می‌باشند، در حقیقت در پشت انواع رفتارها و گرایش‌های جمعی، الگوها و نشانه‌های اجتماعی، دنیایی از تصورات و ارزش‌های جمعی قرار دارد (سفیری، ۱۳۸۴: ۷۷). ارزش‌ها به عنوان یکی از بنیادین‌ترین عناصر در تعیین و ساخت‌دهی شیوه‌های عمل، احساس و اندیشه افراد انسانی در عرصه زندگی اجتماعی، نقش کلیدی دارند و در واقع انعکاسی از نیازهای مادی و روانی انسان‌ها و تبلوری از وضعیت ارتباط متقابل و روابط اجتماعی هستند که به معانی گوناگونی از جمله احساسات ریشه‌دار و تعیین بخش رفتار و نوعی آرمان و مطلوبیت بخش شیوه عمل یا بودن تعریف شده است. بیش از دو هزار سال است که فیلسوفان و متفکرین، در یادداشت‌های خود بحث ارزش‌ها، عینی یا ذهنی بودن آن و حتی به بحث راجع به جایگاه ارزش‌ها در زندگی بشر را محوریت کلام خود قرار داده‌اند، هم‌چنین امروزه اهمیت کارکردهای ارزش‌ها، انسجام مدل‌ها، ایجاد وحدت روانی در اشخاص و یگانگی اجتماعی بر کسی پوشیده نیست، در حقیقت، درک دو مسئله مهم جامعه‌شناختی یعنی، تغییرات اجتماعی و نظم، نیازمند فهم ارزش‌های اجتماعی است. بدون مطالعه ارزش‌ها و تغییرات آن‌ها قادر به درک تحولات اجتماعی نخواهیم بود به ویژه در چند دهه گذشته تغییرات اقتصادی، تکنولوژیک، اجتماعی و سیاسی، فرهنگ‌های جوامع گوناگون را دستخوش تحول و دگرگونی ساخته است. گرچه دگرگونی فرهنگی تدریجی است اما بازتاب آن در عرصه‌های گوناگون زندگی مردم جوامع آشکار می‌شود، از این رو برای درک انگیزه‌ها و اعتقادات و مردم، راهی جز درک عناصر فرهنگی و دگرگونی‌های رخ داده در بخش‌های گوناگون آن در پیش نداریم و از آن‌جا که یکی از مهم‌ترین و درونی‌ترین لایه‌های فرهنگ هر جامعه را ارزش‌های آن تشکیل می‌دهند، مطالعه ارزش‌های جوامع ما را قادر به درک نگرش‌ها و کنش‌های اجتماعی اقشار مختلف در عرصه‌های گوناگون سیاسی، اجتماعی و فرهنگی خواهد بود. شناخت اولویت‌های ارزش‌های دو جامعه هند و

ایران گامی است به سوی تقویت نظام ارزشی این جوامع و شناخت فرصت‌ها و تهدیدها در مسیر ارزش‌های جهانی و ارایه الگوی مناسبی از نظام ارزشی برای دو جامعه ایران و هند برای گسترش تعمیق روابط فرهنگی. جامعه هند و ایران دارای مشترکات فرهنگی می‌باشند که این مشترکات فرهنگی ریشه در تمدن کهن هند و ایران و واقع شدن در سرزمین شرق دارد. جامعه هند به دلیل ماهیت نظام کاستی و نظام طبقاتی حاکم بر آن تقویت ارزش‌های ابزاری هم‌چون محافظه‌کاری قدرت‌طلبی را در درون لایه‌های جامعه هند در پی داشته است. گر چه بعد از انقلاب هند دولت مردان هند تلاش نموده‌اند با ساختار قشری‌گری و ماهیت کاست‌گرایی مبارزه کنند، اما در لایه‌های پنهان جامعه هند ماهیت رفتار نظام کاستی و قشری‌گری ضمن تلاش‌های متولیان هم‌چنان مشهود و پا برجاست که این خود موجب شده است تا نظام ارزشی هند هم متأثر از رقابت نظام کاستی گردد. از طرف دیگر جامعه هند به دلیل وضعیت استراتژیکی تعدد ادیان و مذاهب و خدایان جمعیت زیاد زبان‌های متنوع ساختار سنتی رقابت را بر سر مزایای اجتماعی موجب شده است که در جهت‌دهی به نظام ارزشی این کشور بی‌تاثیر نبوده است. نظام ارزشی جامعه هند در بخش‌های زیادی از این جامعه سمت و سوی سنتی دارد چرا که جامعه هند با پذیرش دنیای صنعت الگوهای سنتی را در درون جامعه حفظ نموده است. محقق در صد است ارزش‌هایی که در سطح جهان در میان ۵۶ کشور جهان به عنوان ارزش‌های مشترک توسط شوارتز شناسایی شده‌اند را مورد مطالعه قرار دهد تا ببیند ایرانی‌ها و هندی‌ها چه تفاوتی در اولویت‌های انتخابی‌شان دارند. محقق گرچه تلاش نموده است تحقیقاتی را در این راستا (نظام ارزشی) در کشور هند شناسایی نماید ولی در این راستا تحقیقی یافت نشد. سیر حرکت جامعه هند در شرایط کنونی به نظر می‌رسد به طرف ارزش‌های مادیرگرایانه در حال حرکت است. همان دیدگاه اینگلههارت که طرح کرده است سیر حرکت جوامع از دنیای معنوی به سمت مادی‌گرانه است کاملاً مشهود است. جامعه دانشجویی به عنوان نیروهای متخصص و سفیران فرهنگی قلمداد می‌شوند که آینده کشور را به دست خواهند گرفت. بدون شناخت درست از نظام ارزشی برنامه‌ریزی چه در سطح کلان و چه در سطح خرد برای مجریان و برنامه‌ریزان یک جامعه با مشکل مواجه خواهد شد. بنابراین مطالعه جامعه‌شناختی سلسله مراتب ارزشی دانشجویان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. مقاله حاضر با هدف شناخت و مقایسه جایگاه نظام ارزشی در میان دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس ایران و دانشگاه میسور هندوستان به انجام رسیده است.

براین اساس پاسخگویی به سوال‌های زیر، عمده‌ترین هدف این مطالعه بوده است:

- ۱- میزان گرایش‌های ارزشی دو گروه از دانشجویان ایرانی و هندی به تفکیک جنسیت، رشته تحصیلی و وضع تاهل کدامند؟
- ۲- آیا تفاوت معناداری میان ارزش‌های مورد اقبال دانشجویان ایرانی و هندی وجود دارد؟

مبانی نظری و پیشینه

از دیدگاه جامعه‌شناسی، ارزش‌ها محصولات و پدیده‌های اجتماعی هستند که تولید می‌شوند و به وسیله مقولات اجتماعی انتقال می‌یابند (عرفانی، ۱۳۸۰: ۵۹). روکیچ معتقد است که ارزش، عقیده پایداری درباره شیوه خاصی از رفتار یا هدف نهایی وجود است که از نظر فردی یا اجتماعی در برابر شیوه رفتار یا هدف دیگری قابل توجه می‌باشد (داریاپور، ۱۳۸۰: ۸۵). شوارتز، ارزش‌های بشری را عبارت از اهداف فراموقعیتی می‌داند که به مثابه اصول راهنما در زندگی فرد به کار رفته و از نظر اهمیت تفاوت دارند. معنای هر ارزش در الگوی تجربی، پیوسته با سایر ارزش‌ها و از جایگاه آن ارزش در ساختار روابط میان تمام ارزش‌ها منعکس می‌گردد. ساعی، ارزش اجتماعی را در اصطلاح جامعه‌شناسی عبارت از چیزی می‌داند که مورد پذیرش دیگران است (ساعی، ۱۳۸۷: ۱۳۹). آلپورت تصویر خوش‌بنیانه‌ای از ماهیت انسان عرضه می‌کند که در آن مردم به وسیله رویدادهای دوران کودکی هدایت نمی‌شوند، بلکه کنترل آگاهانه خود را در دست دارند و به صورتی خلاق یک سبک زندگی رضایت‌بخش را برای خود طراحی می‌کنند و از طریق این نیاز فطری به خودمختاری، فردیت و خویشتن یافتگی رشد می‌کنند. وی دیدگاهی انسان‌گرایانه در قضاوت نسبت به رفتار انسان داشت و معتقد بود که آدمی ارزش‌هایش را می‌شناسد و این که کدام یک از ارزش‌ها از قدرت و تسلط بیش‌تری بر رفتار داشته باشند، انگیزه حرکت انسان را شکل می‌دهند. وی شخصیت را به عنوان چیزی که توسط علائق و گرایش‌ها مشخص می‌شود در نظر می‌گیرد. آلپورت یک آزمون روان‌شناختی به نام مطالعه ارزش ساخت تا ارزش‌های فرد را ارزیابی کند که مؤلفه‌های آن به قرار زیرند:

ارزش‌های نظری: که با کشف حقیقت ارتباط دارند و یا رویکردهای ذهنی و عقلانی نسبت به زندگی مشخص می‌شوند.

ارزش‌های اقتصادی: یا آن‌چه مفید و عملی است، سروکار دارند.

ارزش‌های اجتماعی: به روابط نوع دوستی و بشر دوستی مربوط می‌شوند.

ارزش‌های زیبایی‌شناختی: به تجربه‌های هنری، زیبایی و شکل هماهنگی مربوط می‌شوند.

ارزش‌های سیاسی: توجه آن‌ها به توان شخصی و نفوذی است که در تمام فعالیت‌ها نشان داده می‌شوند و نه فقط در سیاست.

ارزش‌های دینی: به امور عرفانی و درک جهان به صورت یک پل ارتباط پیدا می‌کند (شولتز و شولز،

۱۳۸۶: ۲۹۶).

شوارتز با تکیه بر کارهای انجام شده قبلی در زمینه ارزش‌ها و مخصوصاً چهارچوب کار روکیچ درباره ارزش‌ها، به ارائه تئوری خود در زمینه ساختار ارزش‌ها پرداخته و مقیاسی برای سنجش ارزش‌ها تهیه نموده است. براساس نظریه وی، ارزش‌ها، اهداف فراموقعیتی هستند که به منزله اصول و راهنمای زندگی فرد قرار داشته و اهمیت متفاوتی دارند. براساس فرضیات شوارتز، با توجه به این که ارزش‌ها به

منابه اهداف در نظر گرفته می‌شوند، بنابراین ابعاد ارزشی و ارزش‌های تشکیل دهنده آن‌ها بر اساس سه ملاک از هم تشخیص داده می‌شوند: نخست، ارزش‌ها ممکن است در خدمت منافع فردی یا جمعی باشند. دوم، ارزش‌ها ممکن است ابزاری یا غایی باشند و سوم، ارزش‌ها ممکن است با ده بعد انگیزشی که برخاسته از سه نیاز بشر (یعنی نیازهای زیست‌شناختی، نیاز به تعامل اجتماعی و نیازهای اساسی و رفاهی) است، در ارتباط باشند (Schwartz, Sagavi. 2000). شوارتز معتقد است که از این سه نیازمندی جهانی، ده نوع ارزشی استخراج شده است که نوع‌های ارزشی عبارت بودند از:

امنیت، استقلال، قدرت‌گرایی، موفقیت، خیرخواهی (نوع پرستی)، جهان‌گرایی، همنوایی، لذت‌طلبی، سنت و برانگیختگی.^{۱۰}

نوع‌های انگیزشی ارزش‌های فوق از سه نیازمندی جهانی مشتق شده‌اند. به طور مثال: نوع انگیزشی همنوایی از شرط لازم کنش اجتماعی معتدل و بقای گروهی مشتق شده است که افراد مجبور می‌شوند از تحریکات و اعمالی که ممکن است منجر به صدمه به دیگران شود، منع شوند. یا نوع انگیزشی استقلال از نیازهای ارگانستی برای تصاحب و از نیازهای کنش متقابل خودمختاری و عدم وابستگی مشتق شده است. جدول ذیل توضیح بیشتری را ارائه می‌دهد:

جدول شماره (۱): شرح نوع‌های انگیزشی ارزش‌ها، نوع‌های مثالی و منابع هر یک

نوع ارزشی	تعریف	نوع‌های مثالی	منبع
قدرت	پایگاه و پرستیژ اجتماعی، کنترل و تسلط بر افراد	قدرت اجتماعی و اقتدار، ثروت	کنش متقابل، گروه
موفقیت	توفیق فردی از طریق رقابت مبتنی بر معیارهای اجتماعی	موفق، توانا و جاه طلب، ذی نفوذ	کنش متقابل، گروه
لذت‌طلبی	احساس رضایت، کامروا شدن از زندگی	رضایت و لذت بردن از زندگی	ارگانستی
برانگیختگی	هیجان، نخواستگی، چالش در زندگی	شهامت داشتن یک زندگی متنوع و هیجان انگیز	ارگانستی

- 1- Security
- 2- Self direction
- 3- Power
- 4- Achievement
- 5- Benevolence
- 6- Universalism
- 7- Conformity
- 8- Enjoyment
- 9 Tradition
- 10- Stimulation

ارگانستی	خلاقیت، آزادی، مستقل، کنجگاو، انتخاب اهداف خود	تفکر و انتخاب عمل مستقل، خلق کردن، کشف کردن	استقلال
ارگانستی	وسعت نظر، (روشنفکر) فهم و دانش، عدالت اجتماعی، برابری، جهانی در صلح، جهانی از زیبایی، اتحاد با طبیعت، حفظ محیط	فهم، قدردانی، تحمل، حمایت از رفاه همه افراد و طبیعت	جهان‌گرایی
ارگانستی	مفید، درستکار، بخشنده، وفادار، مسئول	حفظ و تقویت رفاه افرادی که فرد در تماس شخصی مستقیم با آنهاست	خیرخواهی
گروه	خاضع، فروتن، پذیرش سهم و قسمت خود در زندگی، دینداری، احترام به سنت و اعتدال.	احترام، تعهد، پذیرش آداب و رسوم و ایده‌هایی که فرهنگ یا مذهب سنتی ارائه می‌دهد.	سنت
کنش متقابل، گروه	مؤدب بودن، مطیع، نظم فردی، احترام به والدین و بزرگترها	محدودیت اعمال، تمایلات و انگیزه هایی که محتمل بر صدمه زدن بر دیگران و تعدی از هنجارها و انتظارات اجتماعی است.	همنوایی
ارگانستی، کنش متقابل، گروه	امنیت خانواده، امنیت ملی، نظم اجتماعی، نظافت، جبران یاری و کمک دیگران	سلامت، هماهنگی، ثبات جامعه در روابط خود	امنیت

شوارتز معتقد است ده نوع ارزشی ذیل در توافق و همپوشی با یکدیگرند:
 قدرت و موفقیت: که هر دو به عزت و برتری اجتماعی اهمیت می‌دهند.
 موفقیت و لذت‌طلبی: که بر خودکامرواسازی تأکید دارند.
 لذت‌طلبی و برانگیختگی: که در بردارنده یک میل یا محرک مطلوب و کارا می‌باشند.
 برانگیختگی و استقلال: در بردارنده مشترکات اساسی در نوحاوی، تسلط و مهارت می‌باشند.
 استقلال و جهان‌گرایی: که نشانگر تکیه بر قضاوت خود فرد و آرامش در قبال تنوع می‌باشند.
 جهان‌گرایی و خیرخواهی: که مرتبط با توجه بیش‌تر داشتن به دیگران و فراتر از منافع خوداندیشیدن
 می‌باشند.

خیرخواهی و همنوایی: که هر دو بر رفتارهای هنجاری تأکید دارند که رفتارهای هنجاری نیز خود
 باعث تقویت همبستگی‌ها در روابط می‌شوند.

خیرخواهی و سنت: که هر دو ایثار و فداکاری نسبت به گروه خود را افزایش می‌دهد. هم‌نوایی و سنت: که هر دو مستلزم همراهی با انتظارات تحمیل شده جامعه هستند. سنت و امنیت: که بر حفظ مقررات اجتماعی موجود که نظامی خاص به زندگی می‌دهند، تأکید دارند. هم‌نوایی و امنیت: که هر دو بر ممانعت یا غلبه بر تهدیدات نامشخص و غیرقابل پیش‌بینی، به وسیله کنترل روابط و منابع اصرار دارند.

مقیاس بررسی ارزش‌های شوارتز، شکل بسیط مقیاس ارزش‌های راکیچ است که از ۳۶ عبارت ارزشی (شامل ۱۸ ارزش ابزاری و ۱۸ ارزش غایی) به ۵۷ ارزش تبدیل شده است. در این مقیاس نیز، ارزش‌های غایی به صورت کلمات مصدری و ارزش‌های ابزاری به صورت قید استفاده شده است. ۵۷ ارزش فوق به پاسخگو ارائه و از وی درخواست می‌گردد که اهمیت هر ارزش را از نظر اصول و خط مشی زندگی خود، در یک طیف ۹ درجه‌ای (از ۱- تا ۷) رتبه‌بندی کند. دادن نمره ۱- به یک ارزش به معنای مخالفت آن ارزش با ارزش‌های پاسخگو و ۷ به معنای هماهنگی بسیار آن ارزش، با ارزش‌های پاسخگو است (Schwartz, 1992). شوارتز در تحلیل ارزش‌ها، سه پرسش اساسی به شرح زیر مطرح می‌کند: نخست (چگونه اولویت‌های ارزشی افراد توسط تجربه‌های اجتماعی آن‌ها تحت تأثیر قرار می‌گیرند؟ دوم، چگونه تجربیات مشترکی که افراد به دلیل دارا بودن موقعیت‌های مشترک در ساختار اجتماعی (مانند تحصیلات، سن، جنس و شغل) دارند بر اولویت‌های ارزشی آن‌ها تأثیر می‌گذارد؟ سوم این‌که، چگونه تجربه‌های منحصر به فرد افراد، مانند ضربه‌های روحی، روابط با والدین و غیره بر اولویت ارزشی آن‌ها تأثیر می‌گذارد؟ (Schwartz, 2002).

شوارتز معتقد است که برای طرح فرضیاتی درباره روابط اولویت‌های ارزشی با متغیرهای بیرونی، بایستی نظام ارزشی افراد را به صورت یک ساختار پیوسته از نوع‌های ارزشی در نظر گرفت. وی معتقد است که اهمیت ارزش‌های هم‌نوایی با افزایش سن بیش‌تر می‌گردد و اهمیت ارزش‌های برانگیختگی با افزایش سن، کاهش می‌یابد. هم‌چنین اهمیت ارزش‌های سنت و امنیت با افزایش سن فزونی می‌گیرد و اهمیت لذت‌گرایی و خوداتکایی کاهش می‌یابد (Schwartz & Sagavi, 2000).

فرامرزی (۱۳۷۹) تحقیقی با عنوان بررسی ساختار ارزشی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس به انجام رسانیده است و با استناد به نظریه شوارتز و مقیاس بررسی ارزشی وی به شناخت اولویت‌ها و ساختار حاکم بر جامعه مورد مطالعه پرداخته است. هدف وی فهم عوامل مؤثر در شکل‌گیری اولویت و ساختار ارزشی دانشجویان بوده است. نتایج این بررسی نشان داده است که اولویت‌های ارزشی دهگانه دانشجویان به ترتیب عبارت بوده است از: خیرخواهی (نوع پرستی)، جهان‌گرایی، امنیت، استقلال، موفقیت، هم‌نوایی، قدرت‌گرایی و برانگیختگی. چهار نوع کلی و فرانظمی حاکم بر سلسله مراتب ارزشی دانشجویان به ترتیب شامل توجه به ماورای خود، محافظه‌کاری، پیشبرد اهداف شخصی و تمایل به تغییر بوده است. نتایج، هم‌چنین بیانگر حالت ارزشی شبه آنومیک میان مردان و حالت منفعلانه میان زنان بوده است.

داریاپور (۱۳۸۱) در پژوهشی با عنوان رابطه اولویت‌های ارزشی شهروندان تهرانی با جنسیت، به مطالعه ساختار و اولویت‌های ارزشی افراد می‌پردازد و با این هدف که اولویت‌های ارزشی زنان و مردان چه تفاوتی با هم دارند به مطالعه ارزش‌های ۳۶۸ نفر از شهروندان تهرانی با در نظر گرفتن خطای نمونه‌گیری ۵ درصد پرداخته است. روش مورد استفاده در این بررسی، پیمایش و از نوع توصیفی بوده است و جامعه آماری کلیه شهروندان زن و مرد تهرانی ۱۸ سال به بالا بوده است. نتایج نشان داده است که از میان ده نوع ارزشی، تفاوت زنان و مردان در نوع‌های ارزشی جهان‌گرایی، برانگیختگی و لذت‌گرایی معنادار است. همچنین این که زنان (نسبت به مردان) اولویت بالاتری برای ارزش‌ها و بالاخص ارزش‌های عدالت، صداقت، سلامت و جهان زیبا قائلند و تفاوت آنان با مردان در این موارد معنادار است. اسفندآبادی (۱۳۷۹) در تحقیق دیگری با عنوان (تأثیر پایگاه اجتماعی، اقتصادی دانش‌آموزان بر جهت‌گیری ارزش آن‌ها) به مطالعه شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی دانش‌آموزان پرداخت و جهت این مطالعه از نظریات کوهن و اینگلهارت استفاده شده است. دهستانی، نتیجه گرفت که بین شاخص پایگاه اجتماعی و جهت‌گیری ارزشی محافظه‌کارانه رابطه منفی و معنادار وجود دارد. همچنین بین شاخص پایگاه اجتماعی و منزلت شغلی پدر و مادر، عضویت در تشکل‌های سیاسی و اجتماعی و جهت‌گیری ارزشی باز برای تغییر، رابطه معناداری وجود دارد. هیزرمن^۱ (۱۹۷۸) پژوهشی تحت عنوان تفاوت ارزشی میان دانشجویان از سه ملیت ایرانی، نیجریه‌ای و ایالات متحده انجام داده‌اند و ارزش‌های مورد نظر خود را رتبه‌بندی کردند، دانشجویان ایرانی به ترتیب ارزش‌های عقل، آزادی و صلح جهانی را به عنوان مهم‌ترین اولویت‌های خود عنوان کرده بودند (سفیری و دیگری، ۱۳۸۴: ۸۳). در سال (۱۹۸۹) تحقیقی تحت عنوان توسعه فهم ارزش‌ها، مورد بررسی قرار گرفت. در این تحقیق از پاسخگویان خواسته شد سه مورد از مهم‌ترین موضوعات زندگی‌شان را بنویسند. پاسخ‌های آنان در ارزش‌های ۶ طبقه‌ای اسپرانگر تقسیم شده و نتایج عبارتند از: مهم‌ترین ارزش‌ها برای زنان و مردان ارزش‌های اجتماعی و سیاسی‌اند (یاماگی^۲، ۱۹۸۹: به نقل از سفیری). علمی در پژوهشی نشان داده است که متغیر گرایش‌های ارزشی دانشجویان تفاوت معنی‌داری با توزیع نرمال دارد. آزمون ناپارامتری فریدمن نیز تفاوت معنی‌دار رتبه‌های گرایش‌های ارزشی را مشخص کرد. آزمون‌های مختلف آماری معنی‌داری رابطه بین گرایش ارزش دینی و طبقه اجتماعی را بیان کرده است (علمی، ۱۳۸۸).

1 - Hizer Man

2- Yamagi

فرضیه‌ها

- ۱- بین گرایش دانشجویان ایرانی و هندی به اولویت ارزشی محافظه‌کاری تفاوت وجود دارد.
- ۲- بین گرایش دانشجویان ایرانی و هندی به اولویت ارزشی سنت‌گرایی تفاوت وجود دارد.
- ۳- بین گرایش دانشجویان ایرانی و هندی نسبت به اولویت ارزشی امنیت تفاوت وجود دارد.

روش تحقیق

مطالعه حاضر از نوع توصیفی است و از جهت گردآوری داده‌ها از روش پیمایش بهره گرفته است، از لحاظ زمانی، مقطعی و به منظور تجزیه بین متغیرهای مستقل و وابسته صورت می‌پذیرد. جامعه آماری، کلیه دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد و دکتری دانشگاه میسور هند که تعداد آنان ۴۲۰۰ و تربیت مدرس تهران که تعداد آنان ۴۸۰۰ بوده است و از این تعداد بر اساس جدول کرجسی و مورگان تعداد ۶۹۱ نفر به عنوان حجم نمونه با ضریب اطمینان ۹۵٪، انتخاب شدند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات، پرسشنامه استاندارد (شوارتز) بوده است که در ۵۶ گویه طراحی شده است. جهت اعتباریابی و پایایی پرسشنامه از محاسبه ضریب آلفای کرونباخ استفاده گردید که مقدار آلفای به دست آمده برابر است با ۸۹٪ که ضریب مناسبی برای پایایی پرسشنامه می‌باشد. همچنین جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها، از آمار توصیفی (میانگین، فراوانی، انحراف معیار) و آماره استنباطی (آزمون تی) استفاده گردید.

یافته‌های پژوهش

توزیع فراوانی پاسخگویان ایرانی برحسب جنسیت نشان دهنده این است که از میان ۳۵۰ دانشجوی ایرانی ۶۱/۱ درصد مرد و ۳۸/۹ درصد زن بوده‌اند، همچنین از میان ۳۴۰ دانشجوی هندی ۵۶/۶ مرد و ۴۰/۴ درصد زن بوده‌اند. میانگین سنی دانشجویان هندی بین ۲۰ تا ۴۳ سال و دانشجویان ایرانی بین ۲۰ تا ۴۲ سال بوده است. توزیع فراوانی پاسخگویان بر اساس مقطع تحصیلی در میان دانشجویان هندی با بیش‌ترین فراوانی مربوط به مقطع کارشناسی ارشد با ۵۹ درصد و کمترین فراوانی مربوط به مقطع دکتری با ۴۱ درصد بوده است. همچنین این آمار در میان دانشجویان ایرانی با بیش‌ترین فراوانی در مقطع کارشناسی ارشد با ۵۵ درصد و دوره دکتری با ۴۵ درصد بوده است. توزیع فراوانی دانشجویان برحسب وضعیت تأهل، ۲۳/۳ درصد دانشجویان هندی متأهل و ۷۶/۷ درصد مجرد بوده‌اند و از میان دانشجویان ایرانی، ۲۳ درصد متأهل و ۷۶/۳ درصد مجرد می‌باشند.

جدول شماره (۲): جنسیت دانشجویان هندی و ایرانی

جنسیت	هندی		ایرانی	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد
مرد	۲۰۳	۵۹/۶	۲۱۴	۶۱/۱
زن	۱۳۷	۴۰/۴	۱۳۶	۳۸/۹
کل	۳۴۰	۱۰۰/۰	۳۵۰	۱۰۰/۰

جدول شماره (۳): سطح سواد پدر دانشجویان ایرانی و هندی

سواد	هندی		ایرانی	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد
بی سواد	۴۳	۱۲/۶	۲۴	۶/۹
دبیرستان	۱۷۵	۵۱/۵	۱۳۹	۳۹/۷
دیپلم	۱۰۱	۲۹/۷	۱۱۷	۳۳/۴
عالی	۲۲	۶/۶	۷۰	۲۰/۰
کل	۳۴۰	۱۰۰/۰	۳۵۰	۱۰۰/۰

جدول شماره (۴): سطح سواد مادران ایرانی و هندی

سواد	هندی		ایرانی	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد
بی سواد	۶۵	۱۹/۲	۲۵	۷/۱
دبیرستان	۱۵۲	۴۴/۶	۱۳۴	۳۸/۳
دیپلم	۹۲	۲۷/۱	۱۰۲	۲۹/۱
عالی	۳۱	۹/۲	۸۹	۲۵/۴
کل	۳۴۰	۱۰۰/۰	۳۵۰	۱۰۰/۰

جدول شماره (۵): وضعیت تاهل دانشجویان ایرانی و هندی

وضع تاهل	هندی		ایران	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد
متاهل	۸۱	۲۳/۳	۸۳	۲۳/۷
مجرد	۲۵۹	۷۶/۷	۲۶۷	۷۶/۳
کل	۳۴۰	۱۰۰/۰	۳۵۰	۱۰۰/۰

آزمون فرضیه‌ها

۱. بین گرایش دانشجویان ایرانی و هندی نسبت به گرایش ارزشی محافظه‌کاری تفاوت وجود دارد.

جدول شماره (۶): آزمون t -test مقایسه گرایش ارزشی محافظه‌کاری

در میان دانشجویان ایرانی و هندی

گرایش ارزشی	کشور	تعداد	میانگین	انحراف معیار	آزمون t	درجه معناداری
ارزش	ایران	۳۵۰	۹۶/۳۸	۶/۸۱	۰/۷۵۸	۰/۰۰۰
محافظه‌کاری	هند	۳۴۱	۹۶/۸۲	۶/۸۴	۰/۷۵۸	۰/۰۰۰

یافته‌های جدول شماره (۶) نشان می‌دهد که میانگین نمرات برای گرایش‌های ارزشی محافظه‌کاری در میان دانشجویان هندی ۹۶/۸۲ درصد و در میان دانشجویان ایرانی ۹۶/۳۸ بوده است، بنابراین می‌توان اذعان داشت که دانشجویان هندی تمایل بیشتری به اولویت ارزشی محافظه‌کاری داشته‌اند. هم‌چنین با توجه به این که درجه معناداری به دست آمده از ۰/۰۵ کمتر است می‌توان بیان کرد که تفاوت معناداری میان گرایش ارزشی دانشجویان وجود دارد و بنابراین فرضیه تایید می‌گردد.

۲. بین‌گرایش دانشجویان ایرانی و هندی به اولویت‌ارزشی سنت‌گرایی تفاوت وجود دارد.

جدول شماره (۷): آزمون t -test مقایسه‌گرایش‌ارزشی سنت‌گرایی در

میان دانشجویان ایرانی و هندی

گرایش‌ارزشی	کشور	تعداد	میانگین	انحراف معیار	آزمون t	درجه معناداری
ارزش سنت‌گرایی	ایران	۳۵۱	۲۱/۹۶	۳/۹۸	۵/۱۰	۰/۰۰۰
	هند	۳۴۱	۲۳/۶۷	۲/۶۹	۵/۱۰	۰/۰۰۰

یافته‌های جدول شماره (۷) نشان می‌دهد که بالاترین میانگین نمرات برای اولویت‌ارزشی سنت‌گرایی در میان دانشجویان هندی ۲۳/۶۷ و برای دانشجویان ایرانی ۲۱/۹۶ می‌باشد. بنابراین می‌توان اذعان داشت که دانشجویان هندی نسبت به دانشجویان ایرانی تمایل بیشتری به اولویت‌ارزشی سنت‌گرایی داشته‌اند. همچنین با توجه به این که درجه معناداری به دست آمده از ۰/۰۵ کمتر است می‌توان بیان کرد که تفاوت معناداری میان‌گرایش‌ارزشی دانشجویان وجود دارد و بنابراین فرضیه تأیید می‌گردد.

۳. بین‌گرایش دانشجویان ایرانی و هندی نسبت به اولویت‌ارزشی امنیت تفاوت وجود دارد.

جدول شماره (۸): آزمون t -test مقایسه‌گرایش‌ارزشی امنیت در

میان دانشجویان ایرانی و هندی

گرایش‌ارزشی	کشور	تعداد	میانگین	انحراف معیار	آزمون t	درجه معناداری
ارزش امنیت	ایران	۳۵۰	۵۷/۲۳	۶/۲۴	۸/۲۶	۰/۰۰۰
	هند	۳۴۰	۵۳/۳۳	۴/۴۰	۸/۲۶	۰/۰۰۰

یافته‌های جدول شماره (۸) نشان می‌دهد که بالاترین میانگین نمرات برای اولویت ارزشی امنیت در میان دانشجویان هندی ۵۳/۳۳ و برای دانشجویان ایرانی ۵۷/۲۳ می‌باشد. بنابراین می‌توان اذعان داشت که دانشجویان ایرانی نسبت به دانشجویان هندی تمایل بیشتری به اولویت ارزشی امنیت داشته‌اند. هم‌چنین با توجه به این که درجه معناداری به دست آمده از ۰/۰۵ کمتر است می‌توان بیان کرد که تفاوت معناداری میان گرایش ارزشی دانشجویان وجود دارد و بنابراین فرضیه تایید می‌گردد.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش، مطالعه تطبیقی گرایش‌های ارزشی در میان دو گروه از دانشجویان ایران و هند بوده است. آزمون فرضیه اول تایید کرد که بین گرایش به انتخاب اولویت ارزشی محافظه‌کاری در میان دانشجویان ایرانی و هندی تفاوت معناداری دارد، دانشجویان هندی تمایل بیشتری به انتخاب اولویت محافظه‌کاری نسبت به دانشجویان ایرانی داشته‌اند. رهیافت آدرنو که روشنفکران و نخبگان جامعه هند بیشتر به محافظه‌کاری از خود نشان می‌دهند گویای صحت اثبات این ادعاست. از طرفی جامعه هند یک جامعه کاستی است و زوایای پنهان ارزش‌های مسلط جامعه کاستی، تقویت گرایش محافظه‌کارانه را در میان مردم و بالاخص طبقه تحصیل کرده را موجب شده است. انبوه جمعیت زمینه را برای یک رقابت برسر مزایای اجتماعی چون قدرت، ثروت و احترام به همراه دارد که این خود موجبات تقویت محافظه‌کاری را در میان دانشجویان هندی به همراه داشته است.

یافته‌های پژوهش در باب فرضیه دوم نشان می‌دهد که دانشجویان هندی در انتخاب اولویت ارزشی سنت‌گرایی نسبت به دانشجویان ایرانی تمایل بیشتری نشان داده‌اند. اولویت بخشی به ارزش سنت‌گرایی در میان دانشجویان هندی، ترسیم گر جامعه‌ای مبتنی بر همبستگی مکانیکی دور‌کهایم با شاخص‌هایی چون حاکمیت عواطف، نظام اشتراکی و جهت‌گیری‌های سنتی قوم‌پرستانه است. همبستگی و انسجام اجتماعی در میان جوامع مبتنی بر همبستگی مکانیکی ناشی از ارزش‌های درون‌جمعی هستند که منجر به جامعه‌ای با منافع جمعی می‌شود. ترجیح اولویت ارزشی سنت‌گرایی در میان دانشجویان هندی نشان از عدم گذار فرهنگ حاکم بر رفتار جمعی، از سنت به مدرنیته دارد.

یافته‌های پژوهش در باب فرضیه سوم نشان می‌دهد که دانشجویان ایرانی در انتخاب اولویت ارزشی امنیت تمایل بیشتری نسبت به دانشجویان هندی از خود نشان داده‌اند، شاید، مساله برنامه‌ریزی صحیح اقتصادی، تورم، مدیریت صحیح منابع مالی و اقتصادی در امر توسعه کسب و کار، موجب شده است تا دانشجویان ایرانی به پدیده امنیت اجتماعی، اقتصادی و روانی به عنوان یک ارزش و نیاز توجه بیشتری نمایند.

منابع

- آزادارمکی، ت و دیگری. (۱۳۸۲). *ترجیحات ارزشی دانش‌آموزان تهرانی*. نامه پژوهش فرهنگی. سال هشتم. شماره ۸. زمستان.
- اسفندآبادی، ح. (۱۳۸۰). *تأثیر پایگاه اجتماعی، اقتصادی دانش‌آموزان بر جهت‌گیری ارزشی آن‌ها*. فصلنامه پژوهش. شماره ششم. پاییز و زمستان.
- داریپور، زا. (۱۳۸۱). *بررسی رابطه اولویت‌های ارزشی شهروندان تهرانی با جنسیت*. نامه پژوهش فرهنگی. سال هفتم. دوره جدید. شماره ۳. پائیز.
- ساعی‌ارسی، ا. (۱۳۸۷). *بررسی اهمیت ارزش‌های اجتماعی در فرهنگ عمومی*. فصلنامه تخصصی جامعه‌شناسی. دانشگاه آزاد اسلامی واحد آشتیان. سال سوم. شماره ۲.
- سفیری، خ و دیگری. (۱۳۸۴). *بررسی سلسله مراتب ارزشی دانشجویان و رابطه آن با گروه‌های مرجع*. نامه علوم اجتماعی. شماره ۲۵. بهار.
- شولتز، د و دیگری. (۱۳۸۶). *نظریه‌های شخصیت*. ترجمه: یحیی سید محمدی. تهران: نشر ویرایش. ویراست هفتم.
- عرفانی، ن. (۱۳۸۰). *بررسی نظام ارزشی دانش‌آموزان دوره متوسطه و پیش‌دانشگاهی استان کردستان در سال ۷۸-۷۹*. نشریه تعلیم و تربیت. شماره ۷۱.
- علمی، م. (۱۳۸۸). *گرایش‌ها و اولویت‌های ارزشی دانشجویان و رابطه آن با طبقه اجتماعی*. جامعه‌شناسی کاربردی، سال بیستم، شماره ۳۴. ص - ص ۱۰۷-۱۳۲.
- عظیمی‌هاشمی، م. (۱۳۷۸). *تحلیل ثانویه ارزش‌های اجتماعی، اولویت ارزشی*. نامه پژوهش. شماره ۱۴ و ۱۵.
- غفاری، ا. (۱۳۸۵). *بررسی تأثیر پایگاه اجتماعی، اقتصادی دانشجویان در جهت‌گیری ارزشی آن‌ها*. پرتال تخصصی سازمان آموزش و پرورش استان خراسان رضوی.
- فرامرزی، د. (۱۳۷۹). *بررسی ساختار ارزشی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی. تهران: دانشگاه تربیت مدرس.
- کرایب، ی. (۱۳۷۸). *نظریه اجتماعی مدرن، از پارسونز تا هابرماس*. ترجمه: عباس مخیر. تهران: انتشارات آگاه.
- کوزر، ل. (۱۳۸۰). *زندگی و اندیشه بزرگان جامعه‌شناسی*. ترجمه: محسن ثلاثی. تهران: انتشارات علمی.
- گیدنز، آ. (۱۳۸۹). *جامعه‌شناسی*. ترجمه: منوچهر صبوری. تهران: نشر نی.
- Inglehart, Ronald. (1971). *The Silent Revolution in Europe: Intergenerational Change in Post-Industrial Societies*. American Political Science Review 65 (December): 991-1017.
- Parsons, T. (1937). *The Structure of Social Action: A Study in Social Theory with Special Reference to a Group of Recent European Writers*; New York, Free Press.

- Rokeach, M. (1982). **The structure of social values validation of Rokeach's two-value model** Journal of Social Psychology, 21, 203-21.
- Schwartz, S. H. (2002). **Thoughts in response to cross-cultural applications and critiques. Paper presented at the 10th International Association of Cross-Cultural Psychology Congress, Nara, Japan.**
- Schwartz, S. H. (1992). **Cultural dimensions of values: Toward an understanding of national differences. In U. Kim, H. C. Triandis, & G. Yoon (Eds.), Individualism and collectivism.** London: Sage.
- Schwartz, S. H. Sagiv, L. and Boehnke, K. (2000). **Worries and Values, Journal of Personality, Vol. 68, pp. 309-46.**
- Weber, M. (1958). **The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism;** New York, Free Press.

Archive of SID